

Dr. Ivan Lah:

„Živi mrlič“.

Lani v novembru se je raznesla po svetu vest, da je na begu v samoto umrl veliki Lev Tolstoj. Sledili so nekrologi, življenjepisi, spomini, predavanja. Toda svet se je pred vsem zanimal za njegovo literarno zapuščino, saj je bilo znano, da je še mnogo del nedokončanih in neizdanih; ostala je obširna korespondenca, kajti Tolstoj je bil v zvezi takorekoč z vsem svetom. V svoji oporoki je zapustil vse papirje svoji hčeri Aleksandri Levovni, urejevanja se je lotil V. G. Čertkov, ki je kot tajnik Tolstega dobro poznal njegovo življenje in delo. Po preteku enega leta je sedaj izšlo iz bogate zapuščine prvo delo — „Živi mrlič“,¹ ki ga je Tolstoj napisal leta 1900. Snov drame je zajeta po resničnem dogodku, ki ga je Tolstemu pripovedoval N. V. Davidov, predsednik moskovskega okrajnega sodišča. Dejanje je vseskozi napeto in bo imelo gotovo tudi na odru velik uspeh.

Vsebina je sledeča:

Fedor Vasiljevič Protasov in njegova žena Elizabeta Andrejevna sta živela že par let v zakonu; dobila sta tudi otroka. Protasov je bil pred zakonom zapravljiv lahkoživec in tudi v zakonu ni našel pravega zmisla življenja. Elizabeta Andrejevna je imela v mladosti prijatelja Viktorja Mihajloviča Karenina. Ko se je Protasov ž njo oženil, je bil Karenin za granico. Karenin se je vrnil in postal hišni prijatelj; njegovo razmerje do Protasova in njegove žene je bilo v resnici prijateljsko. Protasov tudi ni bil ljubosumen, le zdelo se mu je, da njegova žena skrivaj v srcu ljubi Karenina in da on moti njiju srečo. Čutil se je nevrednega ženine ljubezni. Ko je nekoč nastal doma prepir zaradi nekega denarja, zapusti Protasov dom in odide v veselo življenje, kakršnega je živel v svoji mladosti in ga tudi v zakonu ni mogel pustiti. Elizabeta Andrejevna (v drami se imenuje Liza, Protasov pa Fedja), plaka za svojim možem. Njena mati, Ana Pavlovna, se mnogo trudi, da bi jo potolažila; toda Liza se ne da utolažiti. Vedela je sicer, da je njen mož zadnji čas zapravljaj njen denar po šantanih pri cigankah, toda kljub temu mu je hotela ostati zvesta in želi, da bi se vrnil. Njena mati pa je zadovoljna, da je Protasov odšel; zdelo se ji je, da je dovolj vzroka

¹ Živoj trup. Drama v 6 djejstviah v 12 kartinah.

za ločitev zakona; rada bi se iznebila neprijetnega zeta, in Liza naj bi vzela Karenina. Karenin sicer ljubi Lizo z ljubeznijo mladega prijatelja, toda nikakor ni za to, da se Liza da ločiti od svojega moža, posebno, ko vidi, da Liza svojega moža ljubi in da hoče ostati njegova. — Med tem pije Protasov s prijatelji pri ciganih. Ugaja mu ciganka Maša; tudi Maša ga ljubi, toda Protasov nima denarja in starši Maše niso zadovoljni s to ljubeznijo, ki nič ne nese. Med tem pride Karenin k Fedji; poslala ga je Liza. Karenin ga prosi v svojem in njenem imenu, naj se vrne. Toda Fedja je pijan; sliši, kako poje Maša in ne da Kareninu odločnega odgovora, le denarja hoče. — Karenin se pa vrne domov, ne da bi bil kaj opravil. V dejanje posežejo tudi knez Abrezkov in mati Karenina. Prevladuje mnenje, da je najboljše ločitev in nova ženitev. Toda niti Liza niti Karenin nista za to. Knez Abrezkov hoče stvar urediti. Obišče Protasova in ga najde v objemu z Mašo. V pogovoru pravi Fedja knezu: „Vidite, že deset let živim svoje nebrzdano življenje, in prvič me je pomiloval tak človek kakor ste vi. Obžalovali so me tovariši pivci in ženske... Toda razumen, dober človek, kakor vi... Hvala lepa! Kako sem prišel do svojega pogina? Prvič: vino. Vina ne pijem, ker je okusno, ampak, karkoli delam, čutim, da ni to, kar je potrebno, in potem me je sram. Sedaj govorim z vami, in me je sram. Biti vodja, sedeti v banki — za vse me je sram, sram. Ko se napiješ, te preneha biti sram. In ne muzika opere, Beethoven, ampak ciganje! To je življenje, energija se vliva v tebe. In poleg tega ljubke črne oči in nasmeh. In čim bolj je vse to vabljivo, tem bolj me je potem sram.“ Tako misli in čuti Protasov. Nazadnje odgovori knezu, da naredi, kar onadva želita. Ako se hočeta vzeti, naj se vzameta. Ko knez odide, poseže Protasov po revolverju in se hoče ustreliti, toda nima poguma. Tako ga najde Maša in ga reši. Ker pa hoče Fedja na vsak način izginiti s sveta, ga spomni Maša na slučaj v povesti „Zakaj“, kjer je nekdo izginil na ta način, da je pustil obleko na bregu in je svetu naznanil, da se je utopil. Protasovu se zdi to rešilna misel in stori tako. — Liza zelo trpi, ko izve o njegovi smrti. Čez teden potegnejo nekoga iz vode in jo povabijo. Liza niti ne pogleda utopljenca, ampak takoj prizna: on je. Potem se poroči s Kareninom in živi z njim v srečnem zakonu. Protasov pa živi med tem kot „živi mrlič“ med veselo izgubljeno družbo. Preide nekaj let. Nekoč pripoveduje Protasov v krčmi umetniku Pjetuškovu o svojem življenju. Pove mu, da je „živi mrlič“ in mu razlaga svoje nazore: „V krogih, v katerih sem se

rodil, so vsakemu na izbiro tri reči: služiti in zbirati denar in množiti zlo v katerem živiš, — to mi je bilo zoprno — drugič: uničevati to zlo; za to je treba junaka in jaz nisem junak — in tretjič: pozabiti se, piti, izprehajati se, peti — in to sem delal. In tako sem dopel.“ Karenina hvali, da je dober in razumen človek, tudi o svoji ženi govori vse najboljše. Prizna, da je želel, da se onadva vzameta, zato je za nju umrl. „In jaz, glej, živim in pijem. Včeraj sem šel mimo njihovega okna. Nekaka senca je šla za zaveso. Včasih mi je težko, včasih nič. Težko je, ko ni denarja“ . . . Povest posluša neki Artemjev in se pridruži rekoč, da bi se iz tega lahko koval denar; pisal bi Kareninu: „Plačaj ali te naznanim, da živiš poročen z ženo drugega moža!“ Protasov se razjezi nad njim; toda Artemjev pokliče stražnika — in tako pride stvar pred sodišče. Zadnje scene se gode v sodnih prostorih. Sodnik ne veruje Kareninu in Lizi, da nista vedela, da Protasov še živi; ono pismo, v katerem je njima naznanil svojo smrt, se je bilo izgubilo. Tudi Lizi očitajo, da je nalašč priznala pri onem utopljenču, da je njen mož. Tako preti nevarnost, da ju sodišče obsodi. Tu nastopi Protasov, zanemarjen, v slabi obleki. Sodnik ga izprašuje po stanu, veri, starosti. Protasov pa pravi: „Nič ne vprašajte, povem vse, kar mislim, a vi pišite! Bodo vsaj prvič v protokolu razumne človeške besede. Žive trije ljudje: jaz, on in ona. Med njima so urejene razmere: borba med dobrim in zlim, taka duševna borba, o kateri vi niti pojma nimate. Ta borba se konča z znanim položajem, ki vse razvezuje. Vsi so zadovoljni: onadva sta srečna in ljubita spomin na me, jaz sem v propasti srečen v tem, da sem storil, kar sem moral, da sem nevednež šel iz življenja, da bi ne motil nje, ki so polni življenja in dobri. In mi vsi živimo. Naenkrat se pojavi nepridiprav, zahteva od mene, da se udeležim šantaže; jaz ga požnem, on pa gre k vam, k boriteljem za pravico, k varuhom nravnosti. In vi ki dobivate dvajsetega vsakega meseca dve grivni za zlo, si oblečete monduro in se junačite lahkomišelnost nad njimi, nad ljudmi, ki jim ne sežete do gležnjev, ki vas niti v sprejemno sobo ne puste“ . . . Tak nastop neugodno vpliva na sodnike. Protasov vidi, da sta vkljub njegovi izpovedi Liza in Karenin v nevarnosti. Ivan Petrovič mu prinese samokres. Obravnava še ni končana, ko se ustrelji.

„Kaj si storil, Fedja, zakaj?“ vzklikne Liza.

Fedja: Oprosti mi, da te nisem mogel drugače odvezati. Ne zaradi tebe . . . meni je tako boljše. Vidiš, jaz sem že davno gotov . . .

Liza: Ti ostaneš živ! (Pride doktor.)

Fedja: Jaz brez doktorja vem . . . Viktor, zbogom! . . . A Maša . . . je zamudila . . . (plaka) . . . kako dobro . . . (umre).

S tem se konča življenje „živega mrliča“. V tej drami srečamo iste nazore, kakor v glavnih delih zadnje njegove dobe. — Protasov je človek, ki ne najde zmisla življenja. Zapravil je samega sebe v mladosti; toda zato noče motiti onih, ki so dobri. Protasov je mrlič, predno navidezno utone, ker nima one ljubezni, ki daje zmisel življenju; zato tudi ne more ostati pri ženi, ker se mu zdi, da je grešil proti nji, predno jo je vzela. Liza je žena, ki ljubi vključ vsemu svojega moža in hoče živeti le z njim, tudi ako jo on zanemarja. Druge osebe so po večini tipi iz družbe in življenja. Z zastarelimi in oficijalnimi nazori, proti katerim nastopa i „Živi mrlič“, ker njih nazori onemogočujejo, da bi človek izpolnjeval voljo božjo, kakor jo čuti v svojem srcu. — Življenje ima razne mamljivosti, s katerimi vabi ljudi k sebi, da pozabijo na pravi namen življenja: to so živi mrlič; drugi pa najdejo pravo življenje v ljubezni, veri in v evangeliju . . . Ljudje so dobri in bi ne motili drug drugega v sreči, pač pa jih motijo družabne naprave, ki nasilno posegajo v njih voljo. Zato mora tudi „živi mrlič“ umreti, da morejo živeti oni, „ki so polni življenja in dobri.“

Anton Debeljak:

Luč iz vzhoda.

V jezero obzorja trosi
solnčni prah z neba se bliskajoč,
ko da kdo demante brusi —
zvezde za nocojšnjo noč.

Čez obzorja breg se muči
moj pogled, da v reke dno bi splul
proti vrelcu čiste luči,
z zlatom vzhoda se obsul.

Plul bi, plul v sinječe dalje,
dvoje jasnih srečal bi oči,
ki blesté vse dni demantne
in vse biserne noči.